

1612 Trøndelag ved Kalmarkrigens utbrudd

Norge var dårlig forberedt ved Kalmarkrigens utbrudd, men verst stod det til i Trøndelag. Trønderbygdene hadde mer enn noen annen vert ufrivillig vertsskap for ulike felttog gjennom de siste 100 årene - både norske og svenske. Og som var vanlig på den tiden, måtte felttogene og ulike hæravdelinger selv sørge for sin underbringelse underveis. De levde altså av det de kom over.

Da Kalmarkrigen brøt ut, fikk øverstkommanderende i Trøndelag, Sten Bilde - som ikke hadde krigserfaring - ordre om å sende en norsk hæravdeling inn i Jämtland. Jämtland tilhørte på den tiden Norge, selv om jämtlendingene følte seg nokså selvstendige, og så på alle soldater - svensker som nordmenn, som fiendtlige inntrengere. Norge mistet Jämtland/Härjedalen ved freden i Brömsebro 13.aug 1645, - etter Hannibalfeiden - og som siden da har tilhørt Sverige.

Sten Bilde fikk også ordre om å sette Trøndelag i forsvarsberedskap. Men så dårlig som det stod til i Trøndelag var dette lettere sagt enn gjort. Påfølgende rettsoppgjør etter Kalmarkrigen tok ikke hensyn til det, og myndighetene mente at Sten Bilde ikke hadde etterkommet ordren om å sette Trøndelag i forsvarsberedskap, beviselig gjennom at han slapp Mønnikhovens leiesoldater uskadd igjennom til fienden.

For å trygge Trøndelag forsøkte Sten Bilde å sette ut mindre styrker med utskrevne utrente bønder på de forskjellige plassene langs grensen hvor en kunne vente angrep. Vinteren 1611-12 gjorde da også svenskene flere mindre innfall i Norge. I Lierne brente de alle gårdene, og tok befolkningen med til Jämtland. Det ble også gjort en del raid mot Stjørdal, men kun i et tilfelle lyktes svenskene. Flere Stjørdalinger ble da drept.

1612 Mønnikhovens felttog gjennom Stjørdalen

Historien forteller at Johan von Mønnikhoven seilte fra Amsterdam med 1200 personer, og ankom Trondheimsfjorden med 5 skip søndag 18.juli 1612. Tre av disse var store krigsskip fra Nederland. To av skipene var norske. Disse hadde nederlenderne kapret på Møre. Alle skipene ankret opp om kvelden utenfor Brattøra v/Trondheim. Det hevdes at Mønnikhoven hadde planer om å gå i land og plyndre byen, men Sten Bilde fikk samlet folk og gjort kanonene klare. Det ble visstnok litt skuddveksling, men tidlig mandag morgen lettet skipene og seilte innover Trondheimsfjorden i (sitat): "*mørkt og tykt regnvær, med sterk vestavind*". Sten Bilde fulgte ikke etter, men hold seg i byen - da han var redd nederlenderne ville angripe byen senere.

I "*Christian den Fjerdes historie*" heter det seg at nederlenderne seilte rundt på Strindafjorden noen dager. Dette er trolig ikke rett. Mønnikhoven hadde sikkert klare ordre om å ankomme Sverige snarest, og til lengere tid han nølte med å gå i land, desto større var risikoen for at folk i Trøndelag kunne få samlet seg til motstand. En må derfor gå ut i fra at Mønnikhoven straks seilte inn til Vikan ved Stjørdal og påbegynt ilandsettingen.

Norske avdelinger

Det fortelles at det fra norsk hold ble sendt bud til en kaptein Frederich Nahen som lå på grensevakt i Sul (ved svenskegrensen øst av Verdal), med ordre om å begi seg til Stjørdal for å møte fienden. Andre norsk/danske avdelinger - samt frivillige bønder i Trøndelag - ble trolig

også varslet, men nådde ikke frem i tide. En må her huske på at fienden var ventet fra øst, og ikke vest. Det i seg selv innebar at grensen mot Sverige var overvåket på de mest naturlige overgangsteder, slik at de norske styrker lå spredt oppover hele Trøndelag langs grensen.

Tidlig mandag morgen den 19.juli ble kapteinene Anders Ørum og Arild Olsen sendt fra Trondheim med en del utskrevne ryttere for å mobilisere "*mannhusingen*" i Stjørdalen. De kom heller ikke frem i tide, og oppgir som begrunnelse at "*veien over Gevingåsen var så besværlig*". Samtidig ble det sendt et skip fra Trondheim innover fjorden med 225 mann, men disse kom også for seint til å hindre Mønnikhovens landgang.

Trønderne vegret seg

En må ha lov til å stille spørsmålstegn ved seindrektigheten til trønderne denne gangen. En skal huske på at en landgang fra 5 skip ved Vikan i Stjørdal ikke kunne gjøres ved hjelp av brygger, men måtte i henhold til historikerne foregå i lett båter. Og det var ikke bare 800-900 soldater, men store mengder med utstyr, soldatkoner og "løse kvinner" - som var vanlig under felttogene i eldre tider. I og med at Mønnikhoven seilte fra Amsterdam med 1200 "mann", og Stjørdalsboka gjengir et soldattall på ca.900 må en gå ut i fra at de 300 andre var hjelpere, kvinner og barn.

Etter den lange sjøreisen, tett stuva sammen på dekk, var sikkert ikke formen på topp hos noen av Mønnikhovens folk. De trengte sikkert hvile før marsjen oppover dalen kunne begynne. Historikerne slår fast at de også først dro på plyndringstokter til de nærmeste gårdene for å skaffe fersk mat. Med bakgrunn i sistnevnte forhold, mente anklagerne under rettsoppgjøret (rettsaken mot bøndene) at trønderne burde ha klart å forsinke såvel landgangen som fremrykkingen – kanskje også forhindret den.

Selv om Sten Bilde satte fyr på vardene - og lot varselet gå om at fienden var i landet, kom nok Mønnikhoven overraskende på bøndene i Vikangrenda i Stjørdal. Ovenfor gårdene finnes det et sted som heter "Gjømselberget, som vanligvis ble benyttet som evakueringssted for krøtter og løsøre i forbindelse med ufred. Dette ble visstnok ikke benyttet i 1612.